

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького

ВІСНИК
ЧЕРКАСЬКОГО
УНІВЕРСИТЕТУ

Серія
ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Випуск 183

Частина I

Черкаси - 2010

ЗМІСТ

Кузьмінський А. І. УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНИМ ПРОЦЕСОМ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ.....	3
Лук'янова Л. Б. СОЦІОКУЛЬТУРНА ФУНКЦІЯ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ.....	6
Андрющенко Т. К. СУЧАСНІ ВИМОГИ ДО ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ.....	12
С. П. Архипова ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ: НОВІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ОРІЄНТИРИ.....	16
Артюшенко А. О. ОСОБИСТІСНА МОБІЛЬНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНО- ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ.....	21
Байдюк Н. В. ГЕНДЕРНА СКЛАДОВА ОСВІТИ ДОРΟΣЛОЇ ЛЮДИНИ.....	26
Бахвалов В. Б., Дем'янюк О. С., Шмаль С. В. НОВІТНІ КОМП'ЮТЕРНІ ТЕХНОЛОГІЇ У СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ.....	30
Безносюк О. О. РОЛЬ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ У РОЗВИТКУ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ.....	33
Бслецька І. В., Юрків Я. І. РОЛЬ ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДОРΟΣЛИХ.....	36
Боднар Л. В. СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ВНУТРІШНЬОСІМЕЙНИХ ВІДНОСИН.....	40
Бугасова Н. В. ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ ЯК ФАКТОР СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ІМІГРАНТІВ У ШВЕЦІЇ.....	45
Галушко М. А. ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ І СОЦІАЛІЗАЦІЯ – ТЕНДЕНЦІЇ КОЕВОЛЮЦІЇ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ.....	49
Гордієнко М. Г. ВИЗНАЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОРΟΣЛОЇ ЛЮДИНИ У КОНТЕКСТІ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ.....	52
Григор'єва Т. Ю. ОЦІНЮВАННЯ ГОТОВНОСТІ ВЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ ДО НАВЧАННЯ ДОРΟΣЛИХ У СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ.....	56

УДК 379.8-053.6:17.022.1

І. В. Бєлєцька, Я. І. Юрків

РОЛЬ ДОЗВІЛЛЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДОРОСЛИХ

У статті розкривається вільний час, його роль та місце у формуванні та розкритті творчого потенціалу особистості дорослого.

Ключові слова: *соціалізація, культурно-дозвіллева діяльність, вільний час, особистість, дорослі.*

Соціалізація є надзвичайно важливим процесом як для окремої людини, так і для суспільства в цілому. У ході соціалізації людина набуває якостей необхідних для її життєдіяльності в суспільстві, відбувається становлення її соціального досвіду.

Під соціалізацією людини розуміється, процес взаємодії індивіда і суспільства на основі наочно-перетворюючої діяльності індивіда, результатом якого є конкретно-історична форма його соціальності. Інститутами соціалізації, в рамках яких формується особистість, є сім'я, школа, позашкільні установи, засоби масової інформації, культурно-освітні установи, дитячі громадські об'єднання, сфера вільного часу. Всі вони, безумовно, грають різну роль в розвитку особистості [2].

Інтеграційним критерієм ефективності процесу соціалізації є сформована готовність до соціальних дій. Однією з актуальних проблем сучасної психології й педагогіки є проблема готовності дорослої людини, до різних видів діяльності, до творчого використання конкретних життєвих успіхів. Готовність до того або іншого виду діяльності розуміється в сучасній філософській, соціологічній, психологічній літературі як цілеспрямований вираз особистості, що включає її переконання, погляди, стосунки, мотиви, відчуття, вольові й інтелектуальні якості, знання, навички, установки, налаштованість на певну поведінку, діяльність.

Інтерес до проблеми дорослих людей постійний і стійкий у вітчизняній філософії, соціології, психології, педагогіці. Соціально-філософські проблеми дорослих як важливої соціальної групи суспільства знайшли своє відображення в дослідженнях С. Іконнікової, І. Ільїнського, І. Копа, В. Лисовського та ін. Значний вклад у дослідженні дозвілля дорослих внесли Г. Пруденський, Б. Трушин, В. Петрушев, В. Піменова, О. Гордон, І. Бестужев-Лада та ін. До досліджуваної нами проблеми близькі праці із саморозвитку й самореалізації особистості в сфері дозвілля (О. Беляева, О. Каргіна, Т. Бакланова), з питань психології особистості (Г. Андреева, О. Петровського). У науковий аналіз теорії і практики культурно-дозвіллевої діяльності значний внесок зробили Ю. Стрельцов, О. Жарков, В. Чижиков, В. Ковшаров, Т. Кисельова, Ю. Красильников. Дослідження цих авторів мають важливе значення для удосконалення теорії і методики культурно-дозвіллевої діяльності дорослих. Тому, **метою** нашої статті є розкриття проблеми соціалізації дозвілля дорослих.

Вільний та всебічний розвиток особистості є не тільки високим соціальним ідеалом, але й важливою умовою становлення суспільства, яке орієнтується на універсальні, гуманістичні та демократичні цінності. Теоретичне осмислення цього процесу є однією з фундаментальних проблем сучасної педагогіки дозвілля. Важливим напрямком її вирішення стає глибоке дослідження вільного часу, його ролі та місця у формуванні та розкритті творчого потенціалу особистості.

У зв'язку з політичними, економічними й соціокультурними змінами, що відбуваються в нашому суспільстві у всіх сферах його життя, значно змінилися зміст та форми культурно-дозвіллевої діяльності, які мають велику силу смислового та емоційного впливу на особистість.

Зміст культурно-дозвіллевої діяльності обумовлений потребами суспільства в розширенні демократії та гласності, удосконаленням суспільних відносин, розвитком різнобічних здібностей людей, продуктивним проведенням їх дозвілля.

Сфера вільного часу й дозвілля завжди була об'єктом наукового інтересу. Зокрема, філософія розглядає вільний час як простір для здійснення специфічних, соціальних процесів, виявляє початок виникнення вільного часу та його взаємозв'язок з робочим часом, його соціальну цінність. Соціологія й економіка здійснює кількісний та статистичний аналіз цих процесів, досліджуючи характер та зміст вільного часу

особистості, діяльність соціальних інститутів, дозвілля щодо його наповнення, аксіологію дозвілля. Психологія звертає увагу на потребу та мотиви, які визначають поведінку та вчинки людини в цій сфері.

Таким чином, у своїй сукупності дані цих наук свідчать про те, що вільний час є домінуючим простором, у якому відбувається фізичний та духовний розвиток людини, її соціалізація.

Сучасна цивілізація досягла того ступеня розвитку, коли подальший її рух уперед став повністю залежати від проблеми вдосконалення людини. Зараз наступив період, коли всебічний розвиток особистості стає не тільки її гуманним ідеалом, але й набуває характеру закономірного розвитку суспільства. Навчальна, трудова діяльність – природний стан кожної людини. У цих умовах матеріальна потреба самовираження спонукає особу активно включатися у всі вищезазначені види діяльності, а також і діяльність у сфері вільного часу.

Відома багато вимірність, поліфонічність вільного часу припускає широкі можливості для розробки різних методологічних підходів, концепцій, дослідницьких напрямів у теоретичному осмисленні сутності вільного часу. Сутність вільного часу визначається станом усього комплексу соціально-економічних, політичних і культурних чинників, що забезпечують життя суспільства.

Вільний час виражається, перш за все, у діяльності, що визначається внутрішньою, особистою необхідністю, інакше кажучи, системою життєвих орієнтацій, потреб і інтересів, що виявляються в культурно-дозвіллевій діяльності кожної людини.

У свою чергу, культурно-дозвіллева діяльність є одним з найважливіших засобів реалізації сутнісних сил людини й оптимізації соціально-культурного середовища, що оточує її. У культурно-дозвіллевій діяльності, як правило, присутні моменти перетворення, пізнання й оцінки [4, с. 31].

Культурно-дозвіллева діяльність є також важливим чинником реалізації провідних принципів демократії: гласності, свободи слова, розкріпаченої свідомості. Культурно-дозвіллева діяльність є процес створення, розповсюдження й множення духовних цінностей.

Аналізуючи сутність вільного часу, виділимо наступні ознаки вільного часу, характеризуючи його сутність:

Перша ознака полягає в можливості мати у своєму розпорядженні вільний час, звільнений, умовно кажучи, від необхідної діяльності. Це ознака містить у собі важливу характеристику як самоцінність проведення часу, що відчувається особою як вільна діяльність. У педагогічному плані важливо мати на увазі, що основною цінністю вважається не сама можливість “робити, що хочу” в процесуальному аспекті, а об’єктивний зміст і суспільна цінність, тобто якою мірою вільна діяльність сприяє всебічному розвитку особистості. *Друга ознака* припускає, що свобода вибору занять на власний розсуд більша, ніж в інших сферах життєдіяльності людини. Інакше кажучи, вільний час не має жорсткої правової, технологічної й соціальної регламентації, яка характерна для сфери робочого часу. *Третя ознака* характеризується зміною видів діяльності у вільний час, взаємозамінністю занять, їх вільним чергуванням і послідовністю. Ця ознака багато в чому обумовлена пошуком різних форм самореалізації, необхідністю зміни емоційно-духовних станів, фізичного й інтелектуального напрямів. *Четверта ознака* – безпосередня спрямованість вільного часу на саморозвиток особи як узагальнююча, інтеграційна характеристика її сутності, у якій міститься вся решта ознак [3].

Треба зазначити, що культурно-дозвіллева діяльність має змогу вирішити проблеми адаптації і соціалізації осіб, які з певних причин незадоволені службовим чи соціальним становищем у суспільстві. Аналізуючи матеріали соціологічних досліджень, вчені доходять висновку про взаємозалежність фізичного, психологічного, морального стану людей, його місця у суспільстві та характеру дозвіллевої активності особистості.

Розрізняється вільний час за споживаючими його соціальними групами: робітників, колгоспників, службовців, інженерно-технічних працівників та інших категорій населення (пенсіонерів, домогосподарок і т.п.).

Межі між робочим і вільним часом змінюється залежності від тривалості робочого дня, числа днів щоденного відпочинку і тривалості оплачуваних відпусток, пов'язаних з навчанням без відриву від виробництва і т.ін. Важливу роль у збільшенні вільного часу покликані зіграти науково-технічний процес і розвиток на цій основі не виробничих галузей і сфери послуг, скорочення малоєфективних витрат у домашньому господарстві.

Уже нині спостерігаються якісні зміни у взаємозв'язку між робочим і вільним часом. За своїм обсягом вільний час упритул наблизився до робітника, зміст вільного часу позначається на поведженні людини під час роботи, як і особливості роботи впливають на зміст вільного часу. Чим цікавіша і важливіша робота, тим змістовніший вільний час працівниками. Життєвий досвід свідчить, що вільний час, відірваний від роботи і протипоставлений їй, не може бути повноцінно використаний для духовного й особистого розвитку людини. Робота і відпочинок не повинні суперечити одне одному, а гармонійно поєднуватися. Взаємозалежність між змістом занять у вільний час і характером не виключає, а передбачає своєрідність форм і способів заповнення вільного часу. Діяльність у вільний час пов'язана, насамперед зі специфікою роботи суспільства в цілому. Що стосується індивідуальної роботи, то вона не завжди відіграє вирішальну роль щодо вільного часу особистості. Зараз на особистість впливають інші обставини, зокрема, виховна робота держави, колективу, громадських організацій, неформальних об'єднань і т.ін. Тому й людини, яка виконує нетворчу, малокваліфіковану роботу, може бути цікавий, змістовний відпочинок. Інша справа, що під творчою роботою ми звикли розуміти лише технічні елементи цієї роботи. А соціальний суб'єкт роботи, відносини у виробничому колективі не можуть бути нетворчими, тому особливо впливають на розвиток особистості у вільний час.

Класифікуючи види діяльності у вільний час, слід розрізняти категорії населення, враховувати несхожість завдань робочого і вільного часу, значення видів такої діяльності для життя суспільства.

Існує чимало різних класифікацій, що включають від півтора десятка до сотні певних занять і способів проведення часу. Усього сфера вільного часу людей нараховує понад 500 видів діяльності.

Як уже говорилося, під дозвіллям розуміємо сукупність занять, за допомогою яких відновлюються фізичні, розумові та психічні сили людини. Але час дозвілля – це й час розвитку особистості. До нього можна віднести: індивідуальне споживання культури (читання книг, журналів, газет, прослуховування радіо, перегляд телепередач і т.п.); публічно-видовишне споживання культури (відвідування театрів, кіно, концертів, музеїв, спортивних видовищ і т. ін.); спілкування (із членами родини, родичами, сусідами, друзями тощо); фізичні заняття (ранкова і вечірня гімнастика, водні процедури і т. ін.); розваги й ігри, що знімають розумове і фізичне напруження, створюють добрий настрій; пасивний відпочинок (прогулянки без певної мети, спокій, зміна напруженості урівноваженістю й т. ін.); заняття, які можна вважати явищами антикультури (зловживання алкоголем, хуліганство, злочинність, наркоманія, азартні ігри, безцільне проведення часу – як розпушений спосіб відпочинку) [1].

Таким чином, темпи змін, що відбуваються в нашому суспільстві, у свідомості і способі життя людей, відмова від стереотипів у поведінці й діяльності, всезагальне переоцінювання цінностей потребують наукових досліджень у всіх сферах людського життя, в тому числі й у сфері вільного часу як на загальнонаціональному, так і на регіональному та місцевому рівнях. Проблема вільного часу зводиться до проблеми

людини, її розвитку. Тому соціальна політика держави в галузі вільного часу повинна бути довгостроковою, зорієнтованою на людину. Інтереси суспільства в сфері вільного часу повинні гармонійно поєднуватися з життєвими інтересами кожної особистості.

Література

1. Бочелюк В. Й. Дозвіллезнавство: навч. посіб. / В. Й. Бочелюк, В. В. Бочелюк. – К. : Центр навч. літ-ри, 2006. – 208 с.
2. Корсун И.В. Организация свободного времени школьников: метод. пособие / И. В. Корсун, С. Я. Харченко. – Луганск : ЛГПИ, 1998. – 77 с.
3. Харченко С.Я. Организация вільного часу школярів: навч.-метод. посібник / С. Я. Харченко, І. В. Белецька, Т. С. Гаміна. – Луганськ: Альма-матер, 2007. – 304 с.
4. Суртаев В. Я. Соціально-педагогічні особливості молодіжного дозвілля / В. Я. Суртаев. – Ростов н/Д : Феникс, 1997. – 217 с.

Аннотация. Белецка И. В., Юркив Я. И. Роль досуговой деятельности в социализации взрослых. *В статье раскрывается свободное время, его роль и место в формировании и раскрытии творческого потенциала личности взрослого.*

Ключевые слова: *социализация, культурно-досуговая деятельность, свободное время, личность, взрослые.*

Summary. Beletska I., Jurkiv J. The Role of Leisure Activity in Adults' Socialization. *In*

the article spare time, its role and place, opens up in forming and opening of creative potential of adult personality.

Keywords: *socialization, kul'turno-dosugovaya activity, spare time, personality, adults.*